

21 Stijlfiguren
Beeldspraak

Bij beeldspraak vergelijk je iets of iemand ergens mee. In de zin *Oom Henk is zo sterk als een beer* wordt oom Henk vergeleken met een beer omdat hij wel net zo sterk lijkt te zijn.

1 Vul in.

- a** Joop is zo kaal als een biljartbal.
- b** Oma is zo grijs als een duif.
- c** Zij is zo brutaal als een aap.
- d** Mijn zusje was zo trots als een pauw.
- e** De schil is zo zacht als fluweel.
- f** Dat kind is zo bang als een wezel.
- g** Gelukkig is hij weer zo gezond als een vis.
- h** Ze zag zo rood als een biet.
- i** De leeuw liep zo mak als een lammetje achter hem aan.
- j** Zij voelt zich zo slap als een dweil.

- Joop wordt vergeleken met **een biljartbal** ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...
- ... wordt vergeleken met ...

- omdat hij heel erg **kaal** is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.
- omdat ... heel erg is.

2 Maak zelf vergelijkingen.

Kies uit: **steen • kanarie • konijn • huis • zijde • roet • gras • banaan • veertje • lat**

a zo duf als een ...	f zo zwart als ...
b zo licht als een ...	g zo vast als een ...
c zo zacht als	h zo krom als een ...
d zo mager als een ...	i zo geel als een ...
e zo hard als ...	j zo groen als ...

3 Zoek bij elkaar.

a zo koel als	1 een ezel
b zo klaar als	2 boter
c zo hongerig als	3 een aal
d zo fris als	4 een mandje
e zo vlug als	5 een paard
f zo stijf als	6 een klontje
g zo plat als	7 een kikker
h zo lek als	8 een hoentje
i zo koppig als	9 een plank
j zo zacht als	10 een dubbeltje

4 Wat betekent het? Zoek bij elkaar.

a als een speer	1 erg bang
b als bij toverslag	2 heel snel
c als sardientjes in een blik	3 zonder nadenken
d als een zoutzak	4 plotseling
e als een kip zonder kop	5 dicht opeengepakt
f als de dood	6 lusteloos

5 Wat betekent het? Zoek de juiste bij elkaar.

a Dat staat als een paal boven water.	1 lekker, diep
b Hij werkt als een paard.	2 heel snel
c Het slaat als een tang op een varken.	3 heel erg
d Ze beefde als een rietje.	4 is overduidelijk
e Hij sliep als een roos.	5 erg hard
f De baby groeit als kool.	6 is totaal onzinnig

6 Zeg in één woord.

zo eerlijk als goud – goudeerlijk

a zo sterk als een beer
b zo scherp als een mes
c zo hard als een spijker
d zo hoog als een toren
e zo stil als een muis
f zo zwaar als lood

7 Zoek bij elkaar.

a stok	1 lief
b haar	2 lekker
c bloed	3 rijk
d poes	4 oud
e steen	5 scherp
f kip	6 heet

8 Vul in.

Kies uit: moddervet • pijlsnel • flinterdun • spekglad • doodstil • snipverkouden

a Ze schrok en bleef zitten.
b Hij sneed er een plakje af.
c Ze is en moet telkens niezen.
d De betrapte dief ging er vandoor.
e Van al die hamburgers word je
f Pas op! Het is buiten

9 Zoek bij elkaar.

a rots	1 naakt
b brood	2 vast
c peper	3 zoet
d kaars	4 nodig
e poedel	5 duur
f mier	6 recht

10 Zoek de juiste betekenis erbij.

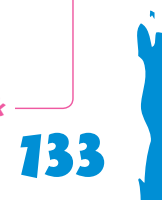
a Hij zweeg als het graf.	1 Hij vindt het heel vervelend.
b Het klopt als een zwerende vinger.	2 Hij sprak er met niemand over.
c Hij is gezakt als een baksteen.	3 Het is helemaal juist.
d Dat gaat erin als koek.	4 Het gilt heel hard.
e Hij baalt als een stekker.	5 Hij heeft zijn examen niet gehaald.
f Het krijst als een mager speenvarken.	6 Dat is heerlijk.

Kies uit:

Als je twee dingen vergelijkt zonder *als* te gebruiken, heet dat een *metafoor*. Bij *metonymie* zeg je iets anders dan wat je eigenlijk bedoelt. Je noemt bijvoorbeeld een deel terwijl je het geheel bedoelt, of andersom. Of je noemt de maker, maar je bedoelt het product, of je noemt het omhulsel in plaats van de inhoud.

- 11** Vul de juiste metafoor in.
a Dat is lief van je. Je bent ...	1 in de zevende hemel
b Mijn altijd vrolijke zusje is ...	2 kolenschoppen
c Dat stel is duidelijk ...	3 het zonnetje in huis
d Paardrijden is ...	4 een ster
e Pak eens aan met je ...	5 een engel
f Hij won de talentenjacht en was meteen ...	6 haar lust en haar leven
- 12** Wat wordt eigenlijk bedoeld met de metonymie in de onderstreepte woorden?
- a** Wie lust er nog een bord?
b Mijn rijke oom heeft een echte Van Gogh.
c Nederland wordt kampioen.
d Wij komen uit Holland.
e Hij loopt altijd op Nikes.
f Tweede kopje gratis.
g We zijn vanavond met 200 man.
- 13** Geef aan of het onderstreepte gedeelte een vergelijking is, of een metafoor of metonymie.
- a** Wat een viswijf, dat mens van de overkant!
b Lust je nog een glas?
c Ze wacht al jaren op haar prins op het witte paard.
d Wat een plaatje, dacht ze, toen de bruid naar buiten kwam.
e Met een gezicht als een oorworm ging ze naar haar kamer.
f Ierland – Duitsland eindigde in een gelijkspel.
g Met een slakkengang reden ze de laatste 10 kilometer.
h Met een kop als een boei bekende hij: 'Ik was het.'
i Mijn oude oma is inmiddels zo doof als een kwartel.
j De bemanning van het schip telde 75 koppen.
- 14** Onderstreep de beeldspraak in de zin. Geef aan of het een vergelijking is, of een metafoor of metonymie.
- a** Het dorpje telt nu nog maar 500 zielen.
b Be-Quick – FC Muntendam liep uit op een slachtpartij.
c Zij draagt alleen nog maar Prada en Gucci.
d Wat een stelletje leeghoofden zijn jullie!
e Hij vertrok als een dief in de nacht.
f Italië is al 10 wedstrijden ongeslagen.
g Ze werd vuurrood van schaamte.
h De president van Amerika is de machtigste man ter wereld.
i Hij lachte als een boer die kiespijn heeft.
j Als je een beetje kunt tekenen, ben je nog niet meteen Rembrandt.

Beeldspraak

Omkering, vooropplaatsing, dubbelop taalgebruik en dubbelzinnigheid

Bij *omkering* en *vooropplaatsing* is de volgorde van de woorden in de zin anders dan normaal. Bij *tautologie* en *pleonasme* zeg je twee keer hetzelfde in een zin. Bij *tautologie* gebruik je dezelfde woordsoort, bij *pleonasme* zeg je twee keer hetzelfde met verschillende woordsoorten. Als je met opzet woorden gebruikt die meer betekenissen hebben, is dat *dubbelzinnigheid*. Als je doet alsof dingen of dieren mensen zijn, heet dat *personificatie*. Dat zijn allemaal *stijlfiguren*.

- 15** Leg uit wat er dubbel is.
- a Ze was een onooglijk type, zeg maar gerust een grijze muis.
 - b Ik houd van drop, maar echter niet van chocola.
 - c We krijgen een demonstratie en tevens ook een proefles.
 - d Aan de eindeloze rij leek geen eind te komen.
 - e Ik bedoel met name in het bijzonder de bedreigde diersoorten.
 - f Kleine baby's kunnen nog niet praten.
- 16** Zet de zin in de normale woordvolgorde.
- a De familie Flodder lijkt het wel, dat gezin dat hier is komen wonen.
 - b Ingemaakt hebben we ze, die F'jes van SFC.
 - c Abnormaal hard reed Sven Kramer de 10 kilometer.
 - d Volkomen belachelijk. Dat vond hij de hele gang van zaken.
 - e Een merkwaardige besluit vond hij het, om juist daar een parkeerplaats aan te leggen.
 - f 'Pannenkoeken!', riep moeder en meteen stormde iedereen naar binnen.
- 17** Geef aan of het onderstreepte gedeelte een omkering, vooropplaatsing, dubbelop taalgebruik, personificatie of dubbelzinnigheid is.
- a Jongens waren we, aardige jongens.
 - b Drink jij je koffie expres zo, of drink je hem verkeerd?
 - c De huizen keken me betraand aan.
 - d De gevangenen zaten opgesloten in hun cel.
 - e Onmiddellijk. Ik wil dat je nu aan je huiswerk begint.
 - f De paarden wisselden een blik van verstandhouding: die komt er hier niet in.
 - g Pas op voor het hete vuur!
 - h Amehoela, dacht hij en smeed de deur achter zich dicht.
 - i Telkens als ik de radio aandoe, hoor ik altijd eerst een ruis.
 - j 'Er klopt hier iets niet', zei de cardioloog.
- 18** Onderstreep het gedeelte van de zin met omkering, vooropplaatsing, dubbelop taalgebruik, dubbelzinnigheid of personificatie. Geef aan om welke stijlfiguur het gaat.
- a De bomen langs de oprit wuifden me gedag.
 - b Ik heb razende honger en vreselijke trek.
 - c Bekaf en dorstig. Zo voelden we ons na de uit de hand gelopen speurtocht.
 - d Ook een konijn is wel eens het haasje.
 - e Ik hou veel van R & B, zoals bijvoorbeeld Beyoncé.
 - f Gekkenwerk is het, wat mij betreft.
 - g De huisarts kocht die praktijk voor een prikje.
 - h 'Krijg toch allemaal de klere!' Dat zingt Danny de Munk in Ciske de Rat.
 - i De bergtoppen zijn bedekt met een laag witte sneeuw.
 - j Een pak rammel kun je krijgen, als je zo doorgaat.

Ironie, sarcasme, zelfspot

Bij *ironie* maak je iets of iemand een beetje belachelijk. Bij *sarcasme* is de spot gemener, bedoeld om iemand te kwetsen. Bij *zelfspot* of *galgenhumor* maak je jezelf een beetje belachelijk.

- 19** Is het ironie, sarcasme of zelfspot?
- a** Nou, dat is ook een lieverdje! (gezegd van een ondeugend kind)
 - b** Denk je ook nog eens een voldoende te halen? (tegen iemand die een slecht cijfer had voor een toets)
 - c** Het is wel goed met jou! (tegen iemand die iets vraagt wat niet kan of mag)
 - d** 'Met mij kom je tenminste nog eens ergens', zei Tom (die erom bekend staat altijd hopeloos te verdwalen).
 - e** Ja ja, mooie praatjes! (tegen iemand die smoesjes vertelt)
 - f** Zijn er nog vragen? Niet allemaal tegelijk alstublieft! (gezegd als niemand uit het publiek een hand opsteekt)
 - g** Vriendelijk bedankt voor deze fijne bijdrage aan de gezelligheid! (tegen iemand die een rotopmerking heeft gemaakt)
 - h** Dat is me ook wat moois! (tegen iemand die met kapotte kleren thuiskomt)
 - i** 'Net een hotel hier', zei de gevangene toen hem zijn maaltijd werd gebracht. 'Zo chique heb ik het nog nooit gehad. Zelfs roomservice!'
 - j** Leuk, hoor! (tegen iemand die een grapje over jou heeft gemaakt)
 - k** Niemand is perfect. Het beste bewijs ben ikzelf!

22
Spreekwoorden en zegswijzen
Functie van spreekwoorden en zegswijzen

Spreekwoorden en zegswijzen maken de taal mooier. Je gebruikt ze om op een krachtige manier duidelijk te maken wat je bedoelt.

- 20** Zeg het in gewone taal.
- a** Wie niet waagt, die niet wint.
 - b** Ze kan er geen touw aan vastknopen.
 - c** Je moet even door de zure appel heen bijten.
 - d** Oost, west, thuis best.
 - e** Hij kletst uit zijn nek.
 - f** Eerlijk duurt het langst.
 - g** Hij zit met lange tanden te eten.
 - h** Het loopt in de soep.
 - i** Zij doen voor spek en bonen mee.
 - j** Haastige spoed is zelden goed.
- 21** Welk gevoel wordt bedoeld?
Kies uit: **blijdschap • verdriet • verliefdheid • niet meer weten hoe het verder moet**
- a** Ze is in de zevende hemel.
 - b** Hij zit in de put.
 - c** Hij voelde vlinders in zijn buik.
 - d** Hij zat met zijn handen in zijn haar.
 - e** Ze had een brok in haar keel.
 - f** We sprongen een gat in de lucht.
 - g** Ze heeft een oogje op hem.
 - h** Ze is de kluts kwijt.

Verskil tussen spreekwoorden en zegswijzen

Een spreekwoord is een hele zin die er altijd hetzelfde uitziet en een wijsheid of advies bevat.

Een zegswijze is geen hele zin. Je kunt de zin aanpassen aan bijvoorbeeld de tijd of het onderwerp.

spreekwoord

Eerlijk duurt het langst.

zegswijze

Ze verkopen daar voor een appel en een ei leuke tweedehandsspullen.
 Die klok hadden we voor een appel en een ei op de rommelmarkt gekocht.

22 Is het een spreekwoord of een zegswijze?

- a Wie het laatst lacht, lacht het best.
- b Hij ging buiten zijn boekje.
- c Zij gaf er de brui aan.
- d Er schuilt een addertje onder het gras.
- e Blaffende honden bijten niet.
- f Dat is mosterd na de maaltijd.

23 Maak met elke zegswijze zelf twee verschillende zinnen.

- a op je dooie akkertje
- b in goede aarde vallen
- c op de bonnefooi
- d aan de lopende band
- e iemand iets betaald zetten
- f de boel op stelten zetten

Betekenis van spreekwoorden en zegswijzen

24 Wat is de betekenis van de zegswijzen?

a uit je vel springen	1 niet bij de rest passen
b in het water vallen	2 ervoor zorgen dat iets niet doorgaat
c iemand in de wielen rijden	3 te laat zijn om nog iets te krijgen
d recht door zee zijn	4 plotseling heel erg boos worden
e uit de toon vallen	5 iemand dwarszitten
f een scheve schaats rijden	6 slim zijn
g ergens een stokje voor steken	7 zo min mogelijk doen
h achter het net vissen	8 eerlijk zijn
i bij de pinken zijn	9 mislukken
j er de kantjes aflopen	10 iets verkeerd doen

25 Wat is de betekenis van de spreekwoorden?

a Als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel.	1 Wie arm geboren wordt, blijft arm.
b Je moet het ijzer smeden als het heet is.	2 Misschien helpt wat je doet niet, maar je zult er ook geen nadeel van ondervinden.
c Hoge bomen vangen veel wind.	3 Als er geen toezicht is, wordt er van alles gedaan wat niet mag.
d Baat het niet, het schaadt ook niet.	4 Als je een kans krijgt, moet je die benutten.
e Spreken is zilver, zwijgen is goud.	5 Je kunt soms beter je mond houden dan je mening geven.
f Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in.	6 Belangrijke personen krijgen veel kritiek.
g Wie voor een dubbeltje geboren is, wordt nooit een kwartje.	7 Wie een ander ongelukkig probeert te maken, wordt vaak zelf ongelukkig.

26 Is het een spreekwoord of een zegswijze?

Zoek de juiste betekenis erbij.

- a Hij gaf er de brui aan.
- b Oefening baart kunst.
- c Hij maakte er een punt van.
- d Beter één vogel in de hand dan tien in de lucht.
- e Hij gaf taal noch teken.
- f We zullen zien wie de langste adem heeft.
- g Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens.
- h Nu komt de aap uit de mouw.

- 1 Je kunt beter tevreden zijn met een klein beetje dat je zeker hebt, dan verlangen naar veel dingen die je misschien nooit zult krijgen.
- 2 Het is nergens zo fijn als thuis.
- 3 Het moet nog blijken wie het het langste vol kan houden.
- 4 Hij stopte ermee.
- 5 Nu blijkt pas hoe het werkelijk zit.
- 6 Hij maakte er problemen over.
- 7 Je kunt iets leren door het veel te doen.
- 8 Hij liet niets van zich horen.

27 Vul in.

 Kies uit: **job** • **hendrik** • **aagje** • **piet** • **roeland** • **jacob** • **thomas** • **frans**

 een brave ...
 de ware ...
 een vrolijke ...
 de jarige ...

 een ongelovige ...
 een nieuwsgierig ...
 een razende ...
 een hele ...

28 Vul een lichaamsdeel in.

- a Zij gaf hem een ... klopje.
- b Hij is niet op zijn ... gevallen.
- c Iemand aan de ... voelen.
- d Zij is gauw op haar ... getrapt.
- e Hij is erg bij de ... en.
- f Ik wil jou onder vier ... spreken.
- g Ze nam niet bepaald een blad voor de ...
- h Hij werd lelijk bij de ... genomen.
- i Het gebeurde achter zijn ... om.
- j Vertel maar wat je op je ... hebt!
- k Zij leefde op grote ...

- l Ze hingen aan zijn ...
- m Hij vertelde het met een stalen ...
- n Ze haalde hem het bloed onder zijn ... vandaan.
- o Hij klaagde steen en ...
- p Helaas heeft hij twee linker...
- q Ik heb daar mijn ... van vol!
- r Ben je soms met je verkeerde ... uit bed gestapt?
- s Kleine potjes hebben grote ...
- t Ze zette zich met ... en ziel in.
- u Hij stak geen ... uit.
- v Hij kreeg de baard in de ...

29 Schrijf de betekenis op van de zegswijzen van opdracht 28.

Zoek ze op in het woordenboek bij het lichaamsdeel dat je hebt ingevuld als je de betekenis niet weet.

Betekenis van spreekwoorden en zegswijzen

23
Werkwoordelijke uitdrukkingen, koppels en uitroepen
Werkwoordelijke uitdrukkingen

Werkwoordelijke uitdrukkingen zijn korte uitdrukkingen met een werkwoord dat niet in de letterlijke betekenis wordt gebruikt.

In de uitdrukking *de bal terugkaatsen* – op een vraag die gesteld wordt geen antwoord geven, maar een tegenvraag stellen **wordt dus niet letterlijk een bal gekaatst**.

30 Vul het ontbrekende zelfstandige naamwoord in.

a de ... afhouden	1 plank
b de ... ontspringen	2 doorslag
c de ... kwijtraken	3 aftocht
d de ... geven	4 boot
e de ... mislaan	5 draad
f de ... blazen	6 dans

31 Kies het juiste werkwoord.

a je hielen	1 pakken
b je biezen	2 verleggen
c de benen	3 draaien
d je grenzen	4 lichten
e in duigen	5 nemen
f duimen	6 vallen

32 Wat betekenen de uitdrukkingen van opdracht 30? Zoek als je het niet weet de betekenis op in het woordenboek.

33 Wat betekenen de uitdrukkingen van opdracht 31? Zoek als je het niet weet de betekenis op in het woordenboek.

Koppels

Taalkoppels zijn vaste combinaties van twee of drie dingen met *en of of* ertussen.

34 Zoek ze bij elkaar.

a bar en 1 blauw
b haat en 2 zeker
c af en 3 eeuwig
d vast en 4 leed
e dubbel en 5 boos
f altijd en 6 nijd
g bont en 7 toe
h lief en 8 dwars

35 Zoek ze bij elkaar.

a alles of 1 meer
b kiezen of 2 niet
c zelden of 3 laat
d kop of 4 delen
e erop of 5 niets
f min of 6 munt
g vroeg of 7 nooit
h graag of 8 eronder

36 Vul het ontbrekende woord in.

a bloed, zweet en ...
b ..., kaas en eieren
c rood, ... , blauw
d ziek, zwak en
e game, ... en match

Uitroepen
37 Wanneer gebruik je deze uitroepen?

a Als iemand moest niezen.	1	ach
b Als je ergens van onder de indruk bent.	2	ajakkes
c Als je iets vies vindt.	3	alle machtig
d Als je denkt: dat is ook zo.	4	basta
e Als je iets sneu vindt.	5	bingo
f Als je jezelf op iets betrapt.	6	gezondheid
g Als je een toast uitbrengt.	7	mazzel
h Als het raak is.	8	proost
i Als je vindt dat iets een gelukje is.	9	verhip
j Als het genoeg is.	10	warempel

38 Vul een geschikte uitroep in.

- a Je doet wat ik je gezegd heb, !
 b Ze dacht dat wij dat wel voor haar zouden doen. Nou, !
 c Er is er een jarig, ... !
 d Hé, wat doe jij daar? ! Dat mag niet, dat weet je best.
 e Je zult nog even moeten doorzetten;!
 f ...! Dat interesseert mij toch niet!
 g Maak een grote sprong! Eén, twee,!
 h Het publiek klapte enthousiast. '...', riep iemand.
 i ...! ...! Houd de dief!
 j ...! Dat doen we.

24 Proza en poëzie
Proza en poëzie

Proza zijn verhalende teksten, poëzie zijn gedichten. In een gedicht staat wat iemand denkt, voelt, fantaseert of ziet. Liedteksten en rapteksten zijn ook een soort gedichten.

39 Geef van de teksten 1 – 4 aan of het proza of poëzie is. Waaraan zie je dat?

tekst 1

Ozo heppie

Ik voel me ozo heppie,
 Zo heppie deze dag
 en als je vraagt: wat heppie
 als ik eens vragen mag,
 dan zeg ik: hoe wat heppie,
 wat heppik aan die vraag,
 heppie nooit dat heppieje
 dat ik hep vandaag?

Joke van Leeuwen

tekst 2

Gerben maakt rare bokkensprongen

'Kijk eens wie daar aankomt.' Sietse Klinkhamer vaart met zijn broer Hielke in een boot op het meer.
 Hun boot heet de Kameleon. Die heeft de tweeling een poos geleden van hun vader gekregen. Ze hebben de boot zelf opgeknapt en geschilderd. Nu is de Kameleon de mooiste en snelste boot van het meer van Lenten. Dat komt omdat er een echte motor van een auto in zit. Die hebben ze gekregen van de dokter toen zijn auto in het meer was beland.

Uit: Fred Diks, De Kameleon gaat op speurtocht

tekst 3

Beer en Rat

Tije sneed een scherpe punt aan een stok. Het was een mooie rechte tak, een speer of een spit of een vlaggenstok voor op een vlot... Eigenlijk stond hij op Bas te wachten. Ze hadden hier op de hoek afgesproken, Tije en Stefano en Bas. Daarna zouden ze wel zien wat ze gingen doen. Stefano was er, maar Bas liet op zich wachten.

Om hen heen klonk het gonzen van de zomer. Insecten, de verre snelweg, een grasmaaier, zelfs het ruisen van de beek in het bos kon je hier al horen. Een mannenstem klonk er luid doorheen: 'We gaan toch niet moeilijk doen, makker?' Tije sloeg er geen acht op. Waar bleef Bas nou?

 Uit: Lydia Rood & Niels Rood, *Voorgoed verdwenen?*

tekst 4

Je lijkt op iemand

Je lijkt op iemand, en 'k weet niet, op wie
 Maar 'k weet, dat ik niet voor het eerst je zie.
 Eerst dacht ik: lijkt ze niet op 't meisje dat
 Toen 'k jongen was, ik eens heb liefgehad?
 Maar 'k weet nog goed, hoe 'k toen verwonderd keek
 Naar háár gezicht, op wie ze eigenlijk leek

Johan Andreas dèr Mouw
Onderverdeling van proza

Je kunt proza op verschillende manieren onderverdelen. Als je bijvoorbeeld onderverdeelt naar de omgeving of tijd waarin het verhaal zich afspeelt, krijg je een indeling in: streekromans, historische romans, sciencefiction, enz. Als je onderverdeelt naar onderwerp of soort (genre), krijg je liefdesromans, oorlogsromans, griezelromans, detectives, thrillers, enz.

- 40** Tekst 5 t/m 9 zijn flapteksten: korte beschrijvingen van de inhoud op de achterkant van een boek.
- a** Geef bij elke tekst aan om wat voor soort boek het gaat: streekroman • detective • historische roman • sciencefiction • liefdesroman.
 - b** Geef per tekst aan waaraan je dat ziet.

tekst 5

**Annejoke Smids,
Meester van de schaduw**

Rome, 1599. De twaalfjarige Aretino is op de vlucht. Hij zwerft op straat en houdt zich in leven met voedsel dat hij daar vindt of in taveernes van tafels grist. Als hij de onstuimige schilder Donato Savoldo ontmoet, die hem aanneemt als leerling, lijkt zijn leven een gunstige wending te nemen. Hij leert de grootste schilders van Rome kennen en is kind aan huis in het palazzo van kardinaal Monaldi. Maar zijn geheim blijft hem achtervolgen, en het lijkt wel of hij door zijn vriendschap met Donato juist nog meer in gevaar komt...

 Uit: Annejoke Smids, *Meester van de schaduw*

tekst 6

Theo en Ester Heuveling, Tijdloos

De 13-jarige Jasper Jansen is gek op sciencefiction en computerspelletjes. Hij wil dolgraag straaljagerpiloot worden, maar kan dit niet omdat hij een bril draagt. Jasper wint tot zijn vreugde een rondleiding in een opleidingscentrum van de luchtmacht. Tijdens de rondleiding raakt hij betrokken bij een ongeluk, waarna hij bouters ontmoet, kleine wezentjes die veel verder ontwikkeld zijn dan mensen. De wereld van deze wezens is alleen te zien als de tijd even stilstaat voor iedereen, behalve voor Jasper. Als de tijd weer begint te lopen, begint de twijfel. Heeft hij die wezens wel echt gezien? Waarom ziet niemand anders ze? Tot het moment dat de tijd opnieuw stilstaat en hij een lotgenoot ontmoet. Dan begint het avontuur pas echt...

 Uit: *Theo en Ester Heuveling, Tijdloos*

tekst 7

S. Peters – Geheime liefde

Twintiger Karen vindt via een vriendin een nieuwe, vaste baan. Daar ontmoet ze systeembeheerder Chris, die door zijn medecollega's vaak het mikpunt van spot is: Chris heeft namelijk overgewicht. Karen vindt hem echter wel charmant en besluit hem uit eten te vragen. De twee worden flink verliefd, maar Karen wil de relatie liever geheimhouden, omdat ze zich schaamt voor haar dikke vriend.

 Uit: *S. Peters, Geheime Liefde*

tekst 8

Bartje – Anne de Vries

Bartje Bartels is een jongetje dat opgroeit in een arm Drents keuterboerengezin en zich steeds minder wil schikken naar zijn lot. In plaats van in de voetsporen van zijn vader te treden als boerenarbeider, wil Bartje de wijde wereld intrekken. Toch beschikt het lot anders. Nadat Bartje enige jaren als knecht heeft gewerkt, krijgt hij na het overlijden van zijn moeder de zorg over het gezin op zich.

 Uit: *Bartje, Anne de Vries*

tekst 9

Baantjer “De Cock en een recept voor moord”

De Cock is flink uit zijn humeur: zijn vrouw is ziek en krijgt volgens hem verkeerde medicijnen. Vledder is het dichtsbijzijnde, ondankbare slachtoffer, want gezamenlijk zijn ze op weg naar het modehuis Verbruggen, alwaar ze de directeur aan de tand willen voelen in een smaadzaak. Daar aangekomen treffen ze de heer Verbruggen aan in zijn stoel, levenloos en met een receptenbriefje op zijn revers gespeld. Het briefje bevat een cryptische tekst en biedt op het eerste gezicht weinig aanknopingspunten. De Cock en Vledder zijn compleet verrast wanneer plotseling een aantrekkelijke vrouw de kamer binnenkomt, de dode man een klap in het gezicht geeft en hem begint uit te schelden. De Cock reageert geschokt en begrijpt niets van haar gedrag. ‘Vrouwen ...’

 Uit: *A.C. Baantjer, De Cock en een recept voor moord*

Onderverdeling van proza

Onderverdeling van poëzie

Gedichten kun je onder andere onderverdelen in gedichten met rijm of zonder rijm.

- 41** a Welke van de volgende gedichten bevatten rijm?
 b Geef aan welke woorden rijmen.

tekst 11

Een heel fijn kado

Onze poes is aan komen lopen,
 We hebben haar niet hoeven kopen.

Ze was een zwervertje, o zo klein.
 Maar we hebben het samen zó fijn.

Ze spint, miauwt en zegt als ik binnen kom: "hallo",
 en gisteren kreeg ik van haar zomaar drie poesjes kado.

Vayanti Stevens

tekst 13

Blind

kruip dan maar
 dicht tegen me
 aan
 dan laat ik je
 de warmte van rood
 voelen

tekst 14

Twee slakken waren al sinds jaren
 op weg van Groningen naar Haren
 Ten slotte kwam geheel ontdaan
 de oudste bij het eindpunt aan
 Hij slikte en sprak diepbewogen:
 'Mijn broer is uit de bocht gevlogen.'

Kees Stip

tekst 10

Vulkaan

Ik ben een vulkaan.
 Ik ben boos.
 En ik koos
 voor een uitbarsting.

Frank Woltjes

tekst 12

We zien wel...

Dat ik van mijn vader hou,
 Doet mijn moeder
 Soms verdriet
 En dat ik van
 Mijn moeder hou,
 Dat weet mijn vader niet.
 Zo draag ik
 Mijn geheimen mee
 En loop van hier naar daar
 Nog altijd hou
 Ik van die twee
 Die hielden van elkaar.
 (...)

tekst 15

Sardientje Snotterbel

Hoi, ik ben Sardientje Snotterbel
 Ik heb af en toe een nies
 maar ik gebruik mijn zakdoek niet
 want anders wordt die vies!!!

Maycon Kuiper

Fictie en non-fictie

Fictieve teksten zijn verzonnen en beschrijven nooit precies de werkelijkheid. Deze teksten worden fictie genoemd. Denk aan romans, gedichten, verhalen, toneelstukken, enz. Niet-verzonnen teksten worden non-fictie genoemd. Deze teksten zijn gebaseerd op werkelijk gebeurde zaken en zijn bedoeld om informatie over te dragen, bijvoorbeeld een encyclopedie, essays, kranten- of tijdschriftartikelen, woordenboeken, reisgidsen of studieboeken.

42 Welk van de teksten 16 - 21 zijn gebaseerd op feiten en welke zijn verzonnen verhalen? Geef per tekst aan waaraan je dat kunt zien.

tekst 16

Murks: Algemeen Cool Nederlands

Wetenschapster Jacomine Nortier onderzocht een jongerentaal die zij 'Murks' noemde. 'Murks' is een mengeling van Marokkaans, Berbers, Turks en Nederlands. Zij stelde de volgende taalfeiten over het Murks vast. Bij het Murks hoort:

- een overdreven Marokkaans accent;
- een zwaar aangezette 'g';
- een 's' die uitgesproken wordt als een 'z' of 'sj';
- het weglaten van lidwoorden: wij gaan naar winkel;
- het vervangen van 'het' door 'die': die meisje.

Het Murks wordt veel gebruikt door kinderen met buitenlandse ouders. Het is eigenlijk een soort Algemeen Cool Nederlands.

 Uit: Nortier, J., Murks en straattaal. *Vriendschap en taalgebruik onder jongeren*.

tekst 18

Feit: één op de vier verzint zelf woorden

Uit onderzoek blijkt dat minstens een kwart van alle Vlamingen, Nederlanders en Surinamers eigen woorden verzint die ze thuis gebruiken. Van *poedoemplof* over *lekkeronie* tot *wormpjeskaas*. Hieronder vind je enkele Vlaamse, Surinaamse en Nederlandse smaakmakers. Om *hersa* van te krijgen...

 Uit: *Taalpeil 2009, De Nederlandse Taalunie*

Nederland
 Dievenbeffer: vliegenmepper
 Hersa: hoofdpijn
 Jimbob: jeuk
 Lekkeronie: lekkere macaroni
 Pinkepoertje: sluitertje van een broodzakje

Suriname
 Aardappelbabbelaar: iemand die bekakt praat

tekst 17

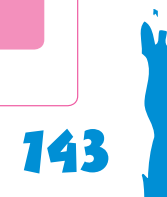
Eeuwig jong

De Grijpgrip loerde naar zijn ontbijtbord. Daar lagen drie kindertjes te spartelen in de havermoutpap. De Grijpgrip knorde als een wild varken. Met een grote glimmende lepel schepte hij de pap uit het bord. Yorick werd meegeschept. Hij schreeuwde, hij gilde. Maar de Grijpgrip grijsde. Hij likte langs zijn lippen en bracht de lepel naar zijn mond. 'Elke dagh een paarh kinderhen ihs goedh voorh mijh,' gromde hij. 'Daardoorh blijfh ikh eeuwigh jongh....'

 Uit: Paul van Loon, *De Grijpgrip*

Poedoemplof: dik persoon die bij het vallen zo'n geluid maakt
Tjietjebikies: kinderen
Boetebolle: lief huisdier

Vlaanderen
 Kiedekoet: navel
 Patatzakken: liefhebben
 Toeterkast: ijsje in een torentje
 Vier en een krent: niet intelligent
 Wormpjeskaas: gemalen kaas

tekst 19

De VOC

De VOC, de Verenigde Oost-Indische Compagnie, werd in 1602 opgericht. Schepen van de Compagnie gingen via Zuid-Afrika naar Oost-Indië, onder andere naar Java en de Molukken. Men wilde vooral allerlei producten uit Indië halen, waarmee grote winsten behaald konden worden. Via de VOC kwamen Nederlanders ook in Indonesië terecht. Het land werd zelfs een kolonie van Nederland. Veel Nederlandse woorden werden door Indonesiërs overgenomen in hun taal.

Uit: Wim Daniëls, Het Grote Taalboek

tekst 20

De vrolijke schoenmaker

In de Breestraat, in een drukke volksbuurt van een grote stad, woonde een schoenmaker die Pieter Bell heette. Hij was een man van bijna veertig jaar, met een allervrolijkst humeur en een gezicht dat lachen het allerfijnste vond. Onder het werk zat hij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat te zingen en als hij geen nieuwe liedjes meer wist, begon hij weer van voren af aan.

Uit: Chris van Abkoude, Pietje Bell

tekst 21

Marten Toonder

Marten Toonder (1912-2005) begon in de jaren dertig met het tekenen van strips. Het eerste Avontuur van Tom Poes verscheen in 1941 in de krant. In het derde Tom Poes-verhaal introduceerde Toonder een nieuw personage: Olivier B. Bommel, de standsbewuste heer voor wie geld geen rol speelt. In de periode 1941-1986 zou Toonder 177 verhalen schrijven met Tom Poes en/of Heer Bommel in de hoofdrol. Al die verhalen, waarin Toonder fijnzinnig en met veel humor zijn visie op de wereld verbeeldde, worden nu verzameld en in de oude staat hersteld.

 Uit: www.nrflux.nl/-Laat-dat-een-les-zijn-Marten-Toonder

Er bestaan ook teksten die vallen onder de categorie fictie, maar die wél gebaseerd zijn op feiten. Denk aan een dagboek, een historisch verhaal, een biografie of een betoog of opstel waarin enkele argumenten op feiten gebaseerd zijn. Je zou kunnen zeggen dat ze zowel verhalende of verzonnen elementen bevatten als feitelijke elementen.

- 43** a Zijn de teksten 22 – 24 fictie of non-fictie?
 b Geef bij elke tekstje aan wat voor soort tekstje het is.
 Kies uit: dagboek • opstel/artikel • biografie/levensbeschrijving.
 c Geef van de gekleurde zinnen aan of het een feit of fictie is.
 Geef de zinnen in je antwoord aan met het eerste en het laatste woord.

tekst 22

Vandaag heb ik dringende behoefte aan een uitlaatklep.
 Ik ben namelijk zo boos! Mijn moeder noemt mij steeds een sloddervos en dat terwijl ik juist zo mijn best doe om mijn kamer op te ruimen. Ze ziet het niet eens! Ze zegt gewoon elke dag hetzelfde! Mijn broertjes maken de meeste troep, daar zegt ze niks van. Ik wou dat ik geen broertjes had, maar een oudere zus. Dat lijkt me veel leuker. Zo en nu ga ik hynen. Met vriendinnen. Die begrijpen me tenminste!!!

Anna Carolina

PS En weet je wat ik ook erg vind? Van de goede dingen zegt ze niks! Ik haal namelijk hele goede cijfers. Ik zit op het Gymnasium en had vandaag een 8 op Nederlands, een 9.2 op Duits en een 7 op NASK. Dat zijn pas eens positieve feiten!

Fictie en non-fictie

tekst 23

Anna Maria Geertruida Schmidt werd geboren op 20 mei 1911 in Kapelle op Zuid-Beveland (Zeeland).

Na de middelbare school, de HBS in Goes, ging ze naar Den Haag om een notariaatstudie te volgen, maar die rilde ze al snel in voor een cursus steno en typen bij Schoevers. In 1930 werkte ze een poosje als au pair in een gezin in Hannover. Terug in Nederland werd ze bibliothecaresse en in 1941 directrice van de Openbare Bibliotheek in Vlissingen. Daarna ging ze voor *Het Parool* werken. Vanaf 1948 schreef ze wekelijks een column voor volwassenen en versjes voor kinderen voor de krant.

Kort nadat Annie M.G. Schmidt werd geboren, kwam haar acht jaar oudere broertje thuis met de mededeling dat hij haar had geruild voor een kalf. Het zou nooit meer helemaal goed komen tussen die twee. Ze waren ook erg verschillend. Broer had veel vriendjes en speelde altijd buiten. Annie zat het liefste thuis met haar neus in de boeken. Ze begon al op jonge leeftijd gedichtjes te schrijven. Over het huwelijk van haar ouders bijvoorbeeld, die niet echt gelukkig met elkaar waren. Haar moeder had ooit gekozen voor haar vader, maar was eigenlijk verliefd op ene Maaskant. Als kind dichtte Annie:

*Had ik Maaskant maar genomen
dan was alles goed gekomen
nu ben ik met Schmidt getrouwd
daarvandaan ging alles fout*

 Uit: www.annie-mg.com, Wie was Annie M.G. Schmidt?

tekst 24

Ik leef, ik beweeg, ik besta

ADHD, gek word ik van die term. Zelf ben ik een sportieve, beweeglijke jongen die niet houdt van stil zitten. Een hele dag voor mij op school zitten is een straf. Van stilzitten word ik verschrikkelijk moe. Maar ik voel me goed als ik veel beweeg! Wat is daar nu mis mee, het is volgens mij gewoon natuurlijk en gezond. En nuttig! Want op de sportdagen tussen alle scholen uit de buurt, zijn het wel de sportieve kinderen die de bekercups voor IEDEREEN in de school binnenhalen. **Zo werd onze school (dankzij ons team) vorige week kampioen op Het Grote Korfbaltoernooi.** Een toernooi waar alle scholen uit de regio aan meedoen. Ik bedoel maar!

Het gekke is, dat sommige hele rustige mensen er alles aan doen om mij etiketjes op te plakken. (Hebben ze niks beters te doen?) Dat het vreemd is als je wil bewegen. Volgens mij is bewegen voor een jongen juist een gezonde oerdrang. Hoe meer beweging, hoe meer energie, hoe meer leven. Ik pleit er dan ook voor dat die hele term ADHD uit de wereld wordt geholpen. **Weet je wat ik vreemd vind? Als je niet WILT bewegen. De wereld, de tijd, de mensen moeten in beweging blijven. Beweging leidt tot verandering. En verandering is natuurlijk. Mensen die bewegen lopen voorop.**

Maarten van Haren

Kenmerken van verhalende teksten (proza)

Elk verhaal, elke roman is vanuit een bepaalde persoon geschreven. Dat heet het *perspectief* van het boek. Voorbeelden van vertelperspectieven zijn:

- de ik-vorm, alles wordt vanuit de ik-persoon verteld;
- de hij/zij vorm: alles wordt vanuit de hij of de zij verteld;
- wisselend perspectief: de ik-vorm of hij/zij-vorm wisselen elkaar af, of er is in elk hoofdstuk elke keer een andere hij of zij.
- de alwetende verteller: het verhaal wordt verteld door iemand die zelf niet meedoet aan het verhaal, maar precies weet wat er gaat gebeuren.

- 44 a** Welk perspectief hebben de teksten 25 – 27?
 Kies uit: ik-vorm • hij/zij-vorm • wisselend perspectief • alwetende verteller.
- b** Tekst 25 en 26 zijn fragmenten uit hetzelfde boek. Bij wie ligt het perspectief in het boek?

tekst 25

Lieve Bozeroos,

Ik heb van alles gedaan om je te bereiken, maar tevergeefs. Je neemt je mobiel niet op en volgens mij heb je de stekker uit jullie vaste telefoon getrokken. Je hebt me geblokkeerd op msn en mijn mails komen terug! Wel een beetje overdreven zeg! Ik ben dol op je en je moet me vertrouwen, anders gaat het niet tussen ons. Wat is liefde nu zonder vertrouwen...

Uit: Francine Oomen. Hoe overleef ik (zonder) liefde?

tekst 28

Maxim was met zijn ouders op vakantie in Frankrijk. Ze kampeerden op een camping in het bos, vlakbij de Atlantische Oceaan. Het was een bos met heel hoge naaldbomen. Deze bomen waren ooit geplant door Napoleon. Daarvoor was er aan deze Franse Westkust alleen maar zand. Heel vroeger liepen ze in dit gebied zelfs op stelten, om zich zo door het zand te kunnen voortbewegen. Maxim vond het heerlijk in dit gebied. Hij genoot van het bos met alle mooie dieren. Elke ochtend bijvoorbeeld, zag hij een eekhoortje in de boom naast zijn tent. En de zee vond hij ook prachtig. Hij kon uren kijken naar de woeste, hoge golven. En het waaide hier ook altijd zo heerlijk hard. Machtig vond hij dat!

tekst 26

.. Rosa leest de brief drie keer over en druk hem dan tegen haar borst. Natuurlijk wil ze het goed maken! En het is waar, zo nu en dan schiet ze in de stress en dan kan ze zich niet meer beheersen. Echt stom.

Uit: Francine Oomen. Hoe overleef ik (zonder) liefde?

tekst 27

Wie niet tegen enge verhalen kan, moet niet verder lezen. Want Jante maakt in dit boek hele spannende, enge dingen mee. En het loopt zeker niet goed af.... Het begon zo. Jante werd geboren...

- 45 a** In welke van de teksten 28 – 31 is het perspectief de ik-vorm?
- b** In welke van de teksten 28 – 31 is het perspectief de hij/zij-vorm?
- c** Welke tekst heeft een wisselend perspectief? Hoeveel verschillende vertellers zijn er in die tekst? Hoe heten ze?
- d** Welke tekst heeft een alwetende verteller? Schrijf de zinnen op waar de verteller aan het woord is.

tekst 29

Jamila werd wakker met een akelig gevoel in haar buik. Ze had gedroomd dat er iets met haar moeder was gebeurd. Gauw ging Jamila naar beneden om te kijken waar haar moeder was. Haar moeder was nergens te bekennen. Vreemd! Zou ze zich verslapen hebben?

Jamila wist toen nog niet dat ze helderziend was en dat ze dingen droomde die écht gingen gebeuren. Had ze dat geweten, dan zou dit verhaal heel anders afgelopen zijn....

tekst 30

Ik wist het. Er is iets met opa aan de hand. Gisteren nog hoorde ik opa tegen oma zeggen dat hij hoopte dat de uitslag snel binnen zou komen. Maar hij keek zó bezorgd en oma keek zo verdrietig naar opa. Als er maar niks ergs met opa is... Ik wil mijn opa voor geen goud missen. Met wie moet ik anders stoeien en praten over voetbal en tennis? Met m'n ouders zeker. Nou, die lezen alleen maar boeken en weten niks van sport... Vechten en stoeien kunnen ze ook al niet.

tekst 31

Mariëtte fietste door de regen naar school. Daar zag ze Corinne fietsen. 'Oeps, ik heb nu eigenlijk geen zin om met Corinne te praten. Stel je voor dat ze over onze ruzie van vorige week begint, ik sla gauw hier af', dacht Mariëtte. Corinne merkte niet dat het regende. Ze was kletsnat, maar ze voelde het niet eens. Ze was met haar gedachten heel ergens anders, ze dacht aan die vreselijke ruzie met Mariëtte vorige week. Het liefst zou ze het vandaag nog uitpraten, ze haatte ruzies. Toen zag ze Mariëtte! Corinne wilde snel naar haar toe fietsen. "Hè gatsie, waarom fietst Mariëtte zo snel weg en waarom slaat ze nu af, dit is toch niet de weg naar school?", vroeg Corinne zich teleurgesteld af.

In proza komt vaak *dialogo* voor: een gesprek tussen twee mensen (als het een gesprek is tussen meer dan twee mensen heet het *polyloog*). Ook wordt in proza vaak *beeldspraak* gebruikt. Een voorbeeld van beeldspraak is de zin: *De vijand kwam als een dief in de nacht*.

- 46 a** Is het gesprek in tekst 32 een dialoog of een polyloog?
b Met welke woorden begint en eindigt het gesprek in tekst 33? Is het een dialoog of een polyloog?
c Welke zinnen in tekst 33 zijn beeldspraak?

tekst 32

'Ik ga niet met je mee! Ik heb helemaal geen zin om nu naar het bos te gaan', zegt Jeroen.
 'Waarom niet? We zouden onze boomhut toch afmaken?' vraagt Cathy.
 'Ik heb gewoon geen zin. Ik wil computeren.'
 'Jeroen, met mooi weer kunnen jullie best buiten spelen', roept moeder vanuit de keuken.

tekst 33

In de herfst van haar leven wilde oma nog rijles. Ze had altijd nog willen leren autorijden. Vroeger, toen ze jong was, had ze er geen geld voor. Nu had oma voor haar zeventigste verjaardag aan iedereen geld gevraagd. Maar papa was tegen.
 'Onverantwoord, die oude mensen achter het stuur.'
 'Dat is een vooroordeel, Roelof, oma is juist nog heel erg bij de pinken.'
 'Straks veroorzaakt ze nog een ongeluk.'
 'Hoe kom je daar nou bij! Jouw moeder is zo fit als een hoentje en heus niet meteen een gevaar op de weg.'

Kenmerken van verhalende teksten (proza)

Kenmerken van gedichten (poëzie)

De regels van een gedicht heten *versregels*. Ze hoeven niet uit volledige zinnen te bestaan. Lange gedichten kunnen verdeeld zijn in *strofen*. Dat zijn een aantal versregels die gescheiden zijn met een witregel van een volgend aantal versregels. Een strofe die een paar keer met precies dezelfde woorden terugkeert in een gedicht, heet een *refrein*.

- 47** a Hoeveel versregels hebben de gedichten van tekst 34 – 36?
 b Wijs in elk gedicht een versregel aan die geen volledige zin is.

tekst 34

Gemompel

Hoe duidelijker ik 't wil zeggen
 hoe slechter ik uit mijn woorden kom

dit lijkt mij een typisch verschijnsel
 van het een of ander

Remco Campert

tekst 36

Wakker

Ik droomde dat ik niet wakker
 kon worden, omdat er twee,
 drie, vier hagedissen aan mijn oog-
 leden hingen. Ze hadden het over
 zacht, warm zand en ronde keien,
 over stille zomernachten, heimelijk,
 zoals alleen hagedissen kunnen praten,
 als verre familie van dinosaurussen.
 Ik had je graag wat meer verteld, jammer
 dat ik niet wakker kon worden.

Rob Chrispijn

tekst 35

Het lied van Mustafa

Het huis waar ik woon, heeft wel erg dunne muren
 en we wonen te dicht op een kluit.
 Dus een klein beetje herrie geeft ruzie met burens
 en zo'n ruzie maakt ook weer geluid.

Men wil in dit land dat we heel anders leven,
 ook al zijn we hier soms maar kort.
 Maar mijn oom in Marokko heeft laatst nog geschreven
 dat ik te veel Nederlands word.

Ik zal deze buurt op de duur wel verlaten,
 alhoewel ik er toch wel van hou.
 Maar ik wil wel eens hard kunnen zingen en praten
 en ik wil wel eens weg uit de kou.

Er is een land waar ze niet meteen vloeken,
 er is een land waar ik dikwijls van droom.
 Daar zal ik zelf wel een meisje gaan zoeken,
 tot verdriet van mijn vader en oom.

Willem Wilmink

48 De gedichten van tekst 37 en 38 zijn beide geschreven door leerlingen van een basisschool.

- a** Welk gedicht heeft de meeste strofen?
b Geef van elk gedicht aan of het
- 1 rijmt of niet;
 - 2 strofen met hetzelfde aantal versregels heeft of niet;
 - 3 een gebeurtenis uit de werkelijkheid beschrijft;
 - 4 er dingen worden beschreven die eigenlijk niet kunnen;
 - 5 hele of halve zinnen per regel heeft.

tekst 37

Oeganda

's Nachts was Malaika doodsbang.
 De nachten duurden haar te lang.
 Ze kregen maar 1 keer per dag te eten.
 Er was verders toch niks te vreten.

Water halen als maar weer.
 Tien kilometer op en neer.
 Wassen met ijskoud water.
 Dat deden ze liever wat later.

Landmijnen, bommen en soldaten.
 Ze waren er in alle maten.
 Oorlog voelde best wel naar.
 En het was echt superzwaar.

Ze misten soms een voet of hand.
 Maar zo ging dat in hun land.
 Pak nu Vicky bij de hand.
 Die ging mee naar Nederland.

Vicky was al best wel oud.
 Ze is met een Nederlandse man getrouwd.
 En vooral heel veel dank.
 Aan onze enige echte Ank.

Anke en Anne-Baukje

tekst 38

Vrijdag hop dan stop

Ik was op straat,
 Zonder iemand.

Niemand te zien.
 Ik was er gewoon.
 Om te spelen.
 Met een poes.
 Maar die was er niet.
 Ik riep: hop dan stop.
 Toen kwam er een brief uit de lucht vallen.

Er was groot opgeschreven: **oki doki**.
 Ik riep oki doki.
 Toen hoorde ik muziek.
 En het klonk mooi.
 Ik riep het nog harder.
 En toen zag ik ze.
 Ze zeiden dat ze meer toneelstukjes deden.
 Zoals: storm op komst en terug in de tijd.

Carmen Nijborg

Kenmerken van gedichten (poëzie)

tekst 39

Ballade van een roversbende

Onze huizen zijn veel te saai, onze scholen zijn veel te groot
 In onze straat is geen speelplaats meer, we verveelden ons overal dood
 Daarom hebben we op een dag een bende opgericht
 Een roversbende die de armen helpt en de rijken te gronde richt

Deze nacht vaart ons piratenschip uit
 Iedere rover vaart mee
 Diep in de nacht kijkt de roerganger uit
 Over de stille zee

We hebben cassettes geroofd, uit de leuke platenboetiek
 Die zijn voor de arme mensen bestemd, want ook zij hebben recht op muziek
 Sloffen sigaretten geroofd, en speelgoed bij V&D
 Daarna nog Albert Heyn beroofd, van z'n Mars en Milkyway

Deze nacht vaart ons piratenschip uit
 Iedere rover vaart mee
 Diep in de nacht kijkt de roerganger uit
 Over de stille zee

We moeten wel gauw met dat spul naar de arme mensen gaan
 Voorlopig ligt alles nog bij elkaar, waar m'n vader z'n auto heeft staan
 Ach, 't is niet zo ernstig bedoeld, 't is gewoon maar een spel
 En waarom komt er dan zo opeens een echte agent aan de bel

Deze nacht vaart ons piratenschip uit
 Iedere rover vaart mee
 Diep in de nacht kijkt de roerganger uit
 Over de stille zee

M'n vader gaat met de agent naar waar de auto staat
 Heeft m'n eigen vader de buit ontdekt? Verraad, kameraden, verraad
 Mannen, alle hens aan dek, hijst de zeilen, de doodskopvlag
 We begroeten morgen een ander land, bij het licht van de nieuwe dag

Deze nacht vaart ons piratenschip uit
 Iedere rover vaart mee
 Diep in de nacht kijkt de roerganger uit
 Over de stille zee

Willem Wilmink

49 Wat is het refrein in het gedicht van tekst 39?

Rijmsoorten

De twee belangrijkste soorten rijm zijn eindrijm en beginrijm. Bij eindrijm eindigen de rijmende woorden met dezelfde klank: lopen – hopen, fiets – niets.

Bij beginrijm beginnen de woorden of namen uit een versregel met dezelfde medeklinker: Liesje leerde Lotje lopen langs de lange Lindelaan.

50 Welke rijmsoort wordt er in het gedicht van tekst 39 gebruikt, begin- of eindrijm?

51 Onderstaande titels komen uit de Rode Reeks stripverhalen van Suske en Wiske. Wat valt op aan de klanken in de titels?

- De nerveuze Nerviers
- De koddige Kater
- Het mini-mierennest
- De brullende berg
- De schone slaper
- Tedere Tronica

Rijmschema's

Gedichten kunnen op verschillende manieren rijmen. Bij *gepaard rijm* rijmen de twee op elkaar volgende regels, dus regel 2 rijmt op regel 1, regel 4 op regel 3, enz. Bij *gekruijst rijm* slaat het rijm een regel over. Dan rijmt regel 3 op regel 1, regel 4 op regel 2, enz.

52 Hebben de gedichtjes in tekst 40 en 41 gepaard of gekruijst rijm?

Rijmschema's kun je aanduiden door elke regel van het gedicht een letter te geven: regels die rijmen, krijgen dezelfde letter. Elke nieuwe rijmklank krijgt een volgende letter uit het alfabet.

53 a Geef met letters de rijmschema's van de gedichtjes in tekst 40 en 41 aan.

b Schrijf twee sinterklaas- of poëziealbumgedichtjes, een met het rijmschema abab en een met het rijmschema aabb.

54 a Welk rijmschema hebben de gedichten van tekst 42 en 43?

b Noteer per strofe het rijmschema in letters.

tekst 40

Sinterklaasgedichtje

Sinterklaas zat diep na te denken
 Wat hij jou dit jaar zou schenken
 Hij heeft heel de stad afgelopen
 Om wat voor jou te kopen

tekst 42

Weer naar school

Vandaag ben ik niet blij
 Want de vakantie is voorbij
 Voorbij alle mooie vrije tijd
 Elke dag ontbijt met zorg bereid

Nu moet ik weer naar school gaan
 En keurig stil in de rij staan.
 Hele dagen in de stoel zitten
 Denk erom, niet op meester vitten

De dagen aan het meer en het water
 Die herinnering bewaar ik voor later
 Blauwe lucht en een blijde mama
 En lekker met papa naar de Gamma

Vakantie staat voor weggaan en plezier
 School, dat is nú en hier
 Niets anders te doen dan wat leren
 Ja pap, om later te kunnen studeren.

Ook een beetje voor wat geld
 Zeker, dat is niet het enige wat telt
 Met mijn boot naar het meer en water
 Dat doe ik met mijn geld, later.

tekst 41

Gedichtje uit een poëziealbum

*Ik zou iets in je album schrijven
 Alleen ik weet niet wat
 Dat we altijd vrienden blijven
 Hoe bevalt je dat?*

tekst 43

'n Vonkje

Ik ben veel meer dan Nederland,
 Veel meer dan zon en maan.
 Ik ben de zeeën en het strand,
 Ik ben het ruisend graan.

Ik ben veel meer dan nu en toen,
 Dan rijk of zwak of sterk.
 Ik ben veel meer dan de kampioen,
 Dan stad of kroeg of kerk.

Ik ben de boom de bloem de plant,
 Veel meer dan stem of taal.
 Ik ben veel meer dan Nederland,
 Ik ben het allemaal.

Want alle leven dat er leeft,
 Is meer dan uur of tijd.
 Je proeft in al wat leven heeft
 'n vonkje eeuwigheid.

Toon Hermans

Naast *gepaard rijm* en *gekruijst rijm* is er ook *omarmend* en *gebroken rijm*. Bij *omarmend rijm* rijmt regel 4 op regel 1 en regel 3 op regel 2. Bij *gebroken rijm* zijn er maar twee regels die rijmen, bijvoorbeeld regel 2 en 4.

- 55** a Benoem het rijmschema van de gedichten in tekst 44 – 46.
 b Soms komen er ook verschillende rijmschema's in één gedicht voor. Bij welk gedicht is dat het geval?
 c Hoeveel versregels heeft elk van de drie gedichten?
 d Geef de strofen aan van alle drie gedichten door het eerste en laatste woord op te schrijven.

tekst 44

De Wolken

Ik droeg nog kleine kleren, en ik lag
 Lang-uit met mijn moeder in de warme hei,
 De wolken schoven boven ons voorbij
 En mijn moeder vroeg wat 'k in de wolken zag.

En ik riep: Scandinavië, en: eenden,
 Daar gaat een dame, schapen met een herder -
 De wond'ren werden woord en dreven verder,
 Maar 'k zag dat mijn moeder met een glimlach weende.

Toen kwam de tijd dat 'k niet naar boven keek,
 Ofschoon de hemel vol van wolken hing.
 Ik greep niet naar de vlucht van 't vreemde ding
 Dat met zijn schaduw langs mijn leven streek.

- Nu ligt mijn jongen naast mij in de heide
 En wijst mij wat hij in de wolken ziet,
 Nu schrei ik zelf, en zie in het verschiep
 De verre wolken waarom mijn moeder schreide -

Martinus Nijhoff

tekst 45

Prothese

Ik was nog niet helemaal af
 toen ik werd geboren
 al had ik een neus en een mond
 twee ogen, twee oren,
 twee armen, twee benen, gewoon
 met daaraan twee voeten...
 Maar ik had toevallig één hand,
 dat had niet gemoeten.

Hoe treurig je ook zoiets vindt,
 dat zal wel zo wezen,
 een kunsthands ligt dan voor de hand,
 die heet een prothese.
 Waarmee je van alles kunt doen,
 net als met een echte,
 dus sporten en dansen en zo,
 maar liever niet vechten.

Wel vraagt dat daarvóór een heleboel meten en passen
 en moeten er mensen speciaal voor jou flink aan de slag,
 gaan gipsen en gieten en boren en buigen en lassen,
 maar dan wordt het resultaat echt ook heel mooi op een dag.

Zo'n hand, die je minstens een jaar
 heel goed kunt gebruiken,
 met tikkertje spelen, allicht,
 of koppeltje duikelen.

Waarmee je iets makkelijk pakt,
 kunt grissen en grijpen.
 En ook nog eens, twee keer zo hard
 Of harder kunt knijpen.

En dus ben je trots en je vindt
 Het te gek en oké...
 Maar één ding blijft jammer: zo'n hand,
 die groeit nooit met je mee.

Jan Boerstool

Rijmschema's

tekst 46

Zachtjes tikt het avondklokje
 alles keert in ruste weer
 vogels zingen treurige liederen
 zonlicht daalt in het westen neer

Imme Dros

- 57 a** Welk rijmschema hebben de gedichten in tekst 47 – 52: gebroken rijm, omarmend rijm, gekruist rijm of gepaard rijm?
- b** Geef per gedicht van alle strofen het rijmschema in letters.
- c** Geef een voorbeeld van beginrijm in deze gedichten. Wat is de rijmende klank?
- d** Welke gedichten hebben een refrein? Geef het eerste en laatste woord van de strofe die het refrein is.

tekst 47

*Ben je ver van huis mijn kindje
 En je zoekt in donkere nacht
 Naar een haven om te rusten
 Weet dat thuis je bedje wacht*

*Twee paar handen om te groeten
 En twee stemmen die verblijd
 Om jouw thuiskomst zullen roepen
 Welkom, welkom, lieve meid*

*Altijd zijn er open ramen
 Waar je rust en warmte vindt
 Wat er ook gebeurt in je leven
 Thuis blijft steeds jouw haven kind.*

papa en mama

- 56** Schrijf zelf een gedichtje van vier regels met gebroken rijm of omarmend rijm.
 Geef met letters het rijmschema aan.

Kies een van deze drie onderwerpen:

- mijn liefste opa of oma;
- verliefd;
- een betere wereld.

tekst 48

Willem Wever - Wie weet (Ouverture)

Wie weet, wie weet, wie weet, wie weet
 Wie weet waar Willem Wever woont
 Hoeft nergens mee te zitten
 Is toch onderhand wel aangetoond
 Wie weet, wie weet, wie weet, wie weet
 Wie weet waar Willem Wever woont

Hoe wordt nou een Eskimo begraven
 Of wordt zo'n Eskimo soms weggegooid
 Ja, natuurlijk wordt een Eskimo begraven
 Maar pas nadat het even stevig heeft gedooid
 Hoe doen ze precies fris in frisdrank
 Of willen fabrieken dat niet kwijt
 Frisdrank wordt gewoon gemaakt van water
 Dus uit dat frisse water wordt de fris bereid

Wie weet, wie weet, wie weet, wie weet
 Wie weet waar Willem Wever woont
 Hoeft nergens mee te zitten
 Is toch onderhand wel aangetoond
 Wie weet, wie weet, wie weet, wie weet
 Wie weet waar Willem Wever woont

H. Westbroek / E. Schimscheimer

Rijmschema's

153

tekst 49

Gouden bergen

Ik zag een man die zich liet leiden
 door wat een ander had gezegd
 Zich verschuilen achter kreten
 Overtuigend maar onterecht
 Hij hoefde niet te denken
 Dat werd voor hem gedaan
 Als hij weer voor een keuze kwam te staan

Hun opzet leek te werken
 Ze spraken duidelijke taal
 Gevoelloze harde woorden
 Verpakt in een mooi verhaal
 Je zag hem lopen door de straten
 Met z'n vrienden op één lijn
 Vanaf nu zou hij voor altijd iemand zijn

Want:

Ze gaven hem het uitzicht
 Op een toekomst en een doel
 En een heuvel om op te wonen
 En in z'n tuin een luie stoel
 Maar bij de gouden bergen
 Daar is hij nooit geweest
 Want het einde en de twijfel
 Kwamen eerder dan het feest

Hij werd kwetsbaar op z'n zetel
 Maar wilde leven als een vorst
 Verdwaasd door alle luxe
 En door het lessen van z'n dorst
 Hij stond op eenzame hoogte
 Op een pilaar van macht en angst
 Als een roofdier zo bewaakte hij z'n vangst

Want:

Ze gaven hem het uitzicht
 Op een toekomst en een doel
 En een heuvel om op te wonen
 En in z'n tuin een luie stoel
 Maar bij de gouden bergen
 Daar is hij nooit geweest
 Want het einde en de twijfel
 Kwamen eerder dan het feest

(2x)

Bij de gouden bergen
 daar is hij nooit geweest
 Want het einde en de twijfel
 kwamen eerder dan het feest...

Syb van der Ploeg

tekst 52

Sevilla, 1 december 2009
Zo moe

Zwetend en zwoegend loop ik weer over het dak
 Zeulend met mijn weer veel te grote zak
 Ik arme drommelpiet ben aan rust toe
 Ik ben de gedichten en de cadeautjes zo moe

Arme Drommelpiet

tekst 50

Vriendschap

Wat kun je je verdrietig voelen
 Als alles dof en donker is;
 Gedachten blijven in je woelen:
 Waarom ging alles plots'ling mis?
 En ja, je wilt het wel vergeten,
 Gewoon je werk doen, als altijd
 Je tegenslag breed uit te meten
 Dat helpt toch niet. Je zorg ten spijt
 Die duw je weg, vertel je niemand;
 Maar als haast alles tegen zit,
 Bedenk dan maar: toch is er iemand
 Die van me houdt en voor me bid.

Nel Benschop

tekst 51

De Dapperstraat

Natuur is voor tevredenen of legen.
 En dan: wat is natuur nog in dit land?
 Een stukje bos, ter grootte van een krant,
 Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

J.C. Bloem, De Dapperstraat (eerste vier regels)

Dichtvormen

Er zijn veel soorten gedichten of dichtvormen en daaronder zijn er die regels hebben over bijvoorbeeld het aantal regels en/of het rijmschema van het gedicht en soms ook over welke thema's zo'n gedicht kan gaan. Voorbeelden van dichtvormen zijn: haiku, klankdicht, limerick, elfje, naamdicht, nonsenspoëzie, sonnet en het vrije gedicht.

Een haiku is een gedicht geschreven in drie regels van 5, 7 en 5 lettergrepen. Met een haiku geef je weer wat je op een bepaald moment ziet of voelt.

- 58 a** Tel de lettergrepen van de versregels van de gedichten van tekst 53 en 54.
b Welke gedicht is een haiku?
c Welk gevoel geeft deze haiku weer?

- 59** Schrijf zelf een haiku. Werkwijze:
- Kies eerst een onderwerp: bijvoorbeeld iets wat je op dit moment ziet of voelt.
 - Schrijf in een paar steekwoorden op wat je over dit onderwerp denkt of wat er over dit onderwerp in je opkomt.
 - Maak daarvan korte zinnen.
 - Kies daaruit 3 regels en knutsel net zo lang totdat de eerste regel 5 lettergrepen heeft, de tweede 7 lettergrepen en de derde weer 5.

Een klankdicht is een gedicht dat niet uit echte woorden bestaat, maar uit een reeks klanken. Met een klankdicht probeer je een bepaalde sfeer op te roepen.

- 60 a** Wat drukken de klanken in de gedichten van tekst 55 en 56 uit?
b Welke sfeer probeert de dichter op te roepen?

tekst 53

De zon, zee en strand.
 Hoe mooi ruisen de golven
 De wind in mijn haar

Jordi Noort

tekst 54

Ongetemd
 Ongetemd, als ik mocht kiezen
 Dan zou ik alles willen verliezen
 Voor vrijheid, respect en eigenheid
 Ga nu nieuwe kinderen, het is jullie tijd

tekst 55

DE MUS
 Tjielp tjielp – tjielp tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp - tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp tjielp tjielp tjielp
 tjielp tjielp tjielp

Tjielp
 etc.

Jan Hanlo

tekst 56

NACHTKROEG

..... Dà
 Domb_
 Dà
 Domb_
 Dà
 Domb_
 Dà
 Domb_

Drusch

Dà
 Domb_
 Dà
 Domb_

Drisch

Dà
 Domb_

Rusch

Domb
 ...

Anthony Kok,
 Nachtkroeg
 (gedeelte)

- 61** Schrijf zelf een klankdicht volgens de twee voorbeelden van tekst 57 en 58. Gebruik niet meer dan 10 regels. Het gevoel dat je wilt uitdrukken, vat je samen in de titel.

Een *limerick* is een grappig gedicht van 5 regels. In de eerste regel wordt meestal een persoon of dier opgevoerd met een plaatsnaam. De regels 1, 2 en 5 rijmen op elkaar en de regels 3 en 4 ook. De regels 3 en 4 zijn heel kort en hebben elk twee klemtonen. In de regels 1, 2 en 5 zitten drie klemtonen.

- 62 a** Geef van de limericken in tekst 59 en 60 aan welke regels op elkaar rijmen (noteer per regel het eerste en het rijmende woord)
b Geef aan op welke woorden in de regels de klemtoon ligt.
c Tel het aantal lettergepen per versregel.

tekst 59

Een man in de Ierse stad Limerick
 die vond zichzelf een slimmerik.
 Van elk bericht,
 maakte hij een gedicht.
 En zo ontstond daar de limerick!

tekst 60

Er was eens een man in Noordgouwe,
 die dacht een lief meisje te trouwen.
 Maar na een dag of tien,
 had hij het wel gezien.
 Hij is toen maar bijen gaan houwen!

- 63** Schrijf zelf een limerick over iemand die je kent.
- Bedenk een naam van een dorp, stad, streek of land die past bij de persoon over wie je gaat dichten.
 - Schrijf daaronder een aantal zinnen, bijvoorbeeld over:
 - wat het onderwerp in die plaats doet;
 - wat er met het onderwerp gebeurt of aan de hand is;
 - wat het onderwerp zou willen, enz.
- Probeer nu van deze zinnen vijf rijmende regels te maken volgens het rijmschema aabba.
- 64** Schrijf nog een limerick. Kies zelf een persoon of dier. De rijmende woorden zijn al gegeven:
 Regel 1: Tiel
 Regel 2: viel
 Regel 3: komen
 Regel 4: dromen
 Regel 5: ziel

tekst 57

Blij

Tra la la la
 La la la laa

Tra la la la
 La la la laa

Traa laa laa laa
 Laa laa laa laa

Là!

tekst 58

Boos

Grom
 Grrr
 grrrr
 Grom

Dáááá!
 Báááá!

Bèng!
 Klèng!

Een *elfje* is een gedicht dat uit elf woorden bestaat, verdeeld over vijf regels. De eerste regel heeft één woord, elke volgende regel een woord meer en de laatste regel heeft weer één woord.

- 65** Schrijf een elfje over een kleur, dier, eigenschap of gevoel. Kies eerst een onderwerp. Schrijf in steekwoorden op wat er over dit onderwerp in je opkomt. Maak daarvan het elfje.
- Regel 1: één woord (hier kun je het onderwerp benoemen of een sfeer oproepen);
 Regel 2: twee woorden (hier zeg je iets over regel 1);
 Regel 3: drie woorden (hier zeg je nog meer over regel 1 of 2);
 Regel 4: vier woorden (hier zeg je nóg meer en betrek je jezelf erin);
 Regel 5: één woord (een soort slot of einde als ontknoping of uitsmijter).
 Kijk goed naar het voorbeeld van het elfje in tekst 61.

Nonsenspoëzie bestaat uit gedichten waarin vaak woorden worden gebruikt die niet bestaan en waarin dingen worden beschreven die eigenlijk niet kunnen.

- 66 a** Wijs in de gedichten 62 – 64 drie voorbeelden aan van woorden die niet bestaan.
- b** Geef uit elk gedicht een voorbeeld van iets dat in het echt niet kan.

tekst 62

Knoester met mijn knezidon

Ik ben een blauwbilgorgel,
 Als ik niet wok of worgel,
 Dan lig ik languit in de zon
 En knoester met mijn knezidon.
 Rabon ! Rabon ! Rabon !

Cees Buddingh'

tekst 64

De Bozbezbozzel

De bozbezbozzel lijkt wat op
 Een jenk, maar heeft een klein're kop.
 Zijn poten staan reeds twee aan twee
 Als eenmaal bij het stekelree.

Hij hinnikt als een maliepaard,
 En als het sneeuwt heeft hij een staart.

Wanneer die staart zijn kop zou zijn,
 Was hij precies een spieringzwijn.

En als hij zeven staarten had,
 Een kolossale kolbakrat.

Nu lijkt hij nog het meeste op
 Een jenk, maar met een klein're kop.

Cees Buddingh'

tekst 61

Herfst
 Verkleurende bladeren
 Veel warme kleding
 ik, regen, wind, geur
 Koud

Eduard Nijborg

tekst 63

Zeer kleine speeldoos

Amarillis
 hier is
 in een zeepbel
 Iris

hang de bel
 aan een ring
 en de ring
 aan je neus

Schud je 't hoofd
 speelt het licht
 in de bel
 met Iris
 schud je fel
 breekt de bel
 Amarillis

Waar is
 Iris
 Iris is hier geweest
 Amarillis
 aan een ring
 en de ring
 aan jouw neus

Wijsneus
 Amarillis

Paul van Ostaijen

Dichtvormen

157

Een sonnet is een gedicht dat bestaat uit 14 regels. De eerste twee strofen hebben elk 4 regels. De laatste twee elk 3 regels. De strofen van 4 regels heten een *kwatrijn*, twee kwatrijnen heten een *octaaf*. Na het octaaf verandert vaak de inhoud van het gedicht, dan gaat het sonnet een heel andere kant op dan je verwacht: dat heet de *wending*. De laatste twee strofen met 3 regels heten *terzine* en de twee terzines zijn samen een *sextet*.
 Het rijmschema van een sonnet is vaak: abba, abba cdc dcd.

- 67** Lees het sonnet in tekst 65.
- Noem het eerste en het laatste woord van de kwatrijnen.
 - Noem het eerste en het laatste woord van de terzinen.
 - Met welke versregel begint de wending?
 - Je kunt zeggen dat dit gedicht een gedachte over het leven verwoordt en dat daarbij een vergelijking wordt gebruikt. Waar staat die vergelijking, in het octaaf of in het sextet? In welke versregel staat de gedachte over het leven?
- 68** Lees de gedichten in tekst 66 – 68.
- Geef van alle gedichten:
 - het aantal regels;
 - het aantal strofen met het aantal regels per strofe;
 - het rijmschema per strofe.
 - Welk gedicht is een sonnet?
 - Benoem van het sonnet het eerste en het laatste woord van het octaaf en van het sextet.
 - Beschrijf in je eigen woorden wat de wending is in het sonnet.

tekst 65

OP DE RAILS

Mijn trein gaat ogenschijnlijk rijden,
 want spoorwagon na spoorwagon
 links op een parallel perron
 zie ik langs mijn coupéruit glijden.

Maar dan verbreedt de horizon
 en blijkt dat ik mij liet misleiden:
 De trein is weg ter linkerzijde
 en ik sta nog op het station.

Zo worden wij wel meer bedrogen:
 Wij zijn op reis, zo menen wij
 en maken voortgang zienderogen,

doch richten wij de blik opzij
 dan staan wij stil en onbewogen.
 Het leven gaat aan ons voorbij.

Driek van Wissen

Dichtvormen

tekst 66

Storm

We werden wakker van de wind.
 De lucht stond in lichterlaaie.
 De wolken stoven de hemel voorbij.
 Verjaagd door het hoge waaien.

We sprongen uit bed want de wereld liep weg.
 We moesten hem in gaan halen.
 De vogels vlogen als gekken voorop.
 Wij renden om niet te verdwalen.

De bliksem sloeg gaten in de nacht.
 Wij lachten om niet te gaan huilen.
 Daarna heeft iemand ons vleugels gebracht.
 En konden we eindelijk schuilen.

Johanna Kruit

tekst 68

gulzig draait razendsnel
 een klein harmonicaatje
 rondom een friscgroen blaadje
 als een dolgedraaide carrousel

vreet zich wel 5x uit zijn vel
 telkens een groter maatje
 dan weeft het zich met een draadje
 tot een pop: dag rups, vaarwel

plots knapt wat het omspon
 en kruipt met natte lapjes
 als een verregende bloem

uit zijn beschermend cocon
 een diertje, nog wat slapjes
 dat ik alvast maar vlinder noem

Hannah Rozetta

tekst 67

Pas op voor de hitte

Denk aan juffrouw Scholten,
 die is vandaag gesmolten,
 helemaal gesmolten, op de Dam.
 Dat kwam door de hitte,
 daar is ze in gaan zitten
 - als je soms wil weten hoe dat kwam.

Ze hebben het voorspeld: Pas op, juffrouw, je smelt!
 Maar ze was ontzettend eigenwijs...
 Als een pakje boter,
 maar dan alleen wat groter,
 is ze uitgelopen, voor het paleis.

Enkel nog haar tasje
 lag daar in een plasje...
 Alle kranten hebben het vermeld
 op de eerste pagina.
 Kijk het zelf maar even na.
 Ja, daar staat het, kijk maar: dame smelt.

Die arme juffrouw Scholten...
 helemaal gesmolten...
 Als dat jou en mij eens overkwam...
 Laten we met die hitte
 overal gaan zitten...
 maar vooral niet midden op de Dam.

Annie M.G. Schmidt

Dichtvormen

159

Een *naamdicht* is een gedicht waarvan de eerste letters van elke versregel of van elke strofe achter elkaar gelezen een woord of een zin vormen.

- 69** a Welke namen zitten in gedicht 69 en 70 verborgen?
 b Wie wordt in gedicht 70 bedoeld?
- 70** Maak een naamdicht met de beginletters van je eigen naam.
 Het gedicht hoeft niet per se te rijmen.

Het *vrije gedicht* kent geen regels waaraan de dichter zich moet houden.
 Een *vrij gedicht* hoeft niet te rijmen.

- 71** Veel gebruikelijke vormkenmerken van gedichten komen niet voor in het gedicht van tekst 71. Noem drie kenmerken van gedichten waaraan dit gedicht *niet* voldoet en twee kenmerken waaraan het *wel* voldoet.
 Kies uit: rijmschema abba • strofen • refrein • terzines • rijm • vast aantal lettergrepen per versregel • gepaard rijm

tekst 71

BEKNOPT TOPOGRAFIE VAN DE RIJMOND

Rotterdam
 Schiedam
 Vlaardingen
 Maassluis

hoekie om
 trappie af

gekkenhuis

J.A. Deelder

- 72** Benoem van de gedichten op de volgende pagina de dichtvorm.
 Kies uit: haiku • klankdicht • limerick • elfje • sonnet • nonsenspoëzie • naamdicht • vrij gedicht

tekst 69

Telkens als ik naar de sterren kijk
 Hoor ik een zacht gefluister
 En iets dat op zachtjes roepen lijkt
 Als ik heel goed luister

Dat zijn de dromen van de mensen
 En hun allerdiepste wensen

Welk van al die flonkerdromen
 Is speciaal voor ons bestemd?
 't Is een wens die uit kan komen
 Hoor, en herken je eigen stem

tekst 70

Water, daar houdt hij van
 In binnen- en buitenland
 Langs zeeën en duinen
 Lopend op het strand
 En aan zijn zijde bruist de
 Mooie struise Maxima

tekst 72

magneet
 een aantrekking
 van twee werelden
 ik heb je lief
 man!

tekst 75

Zee

sssss**SSSS**sssshoeiii
 sssss**SSSS**sssshoeiii
 ssssssssss
 ssssssssss

 sssssss**SSSSSS**sshoei

 ssshoeissssss

 sssss
 ssss
 sss
 sssss**SSSS**sssshoeiii
 sssssssssshoeiishoeissss
 sssss

tekst 76

Als de wind waait
 Met harde vlagen
 Als de sneeuw valt
 Langs de lantaarnpalen
 Is de zee hier koud

tekst 73

De kleine dieren van mijn jeugd

Ze waren overal, mijn leukste speeltjes.
 De bontjashommel, sterren aan het strand.
 Een slak verhuisde langzaam op mijn hand.
 Hoe hij steeds naar me gluurde door die steeltjes.

Ik zag ze graven, vliegen, zich verjongen.
 Parende kikkers in mijn moeders pan.
 Daar kwam eerst dril, toen kikkervisvolk van.
 Toen kikkertjes die door de kamer sprongen.

Mijn vader zei: 'Doe dat nou niet, m'n kind.
 Laat al die beesten buiten maar weer vrij.
 Je zorgt niet goed voor ze, geeft ze geen eten.'

Nog droom ik soms dat ik thuis dieren vind,
 verhongerd, bijna dood. Ze kijken mij
 wanhopig aan. Hoe kon ik ze vergeten.

Patty Scholten

tekst 77

In het lommer van mijn snor

In het lommer van mijn snor
 ligt een lach te rusten
 die 'k om jouw lippen plooiën zou
 als ze de mijne kusten

John O'Mill

tekst 74

Eerste winterdag
 de zon schijnt aan de hemel
 sneeuw zweeft door de lucht

Kim Jorieke Hoeoe

tekst 78

Moeder

Je had het niet mogen doen.

Als je mijn kamer opruimt
 met o zo precieze vingers
 en mijn spulletjes een plaats geeft
 die ze niet herkennen
 dan wordt mijn kamer rommelvrij
 maar minder mij.

Goed, dat slik ik door.

Maar dat tekstje aan de muur
 In bruine ronde letters op okergeel papier
 dat was geen vodge met zomaar woorden
 voor de prullenmand,
 het was...
 het is
 niet uit te leggen.
 Nooit
 had je dát mogen doen.

Ed Franck

tekst 79

Er was eens een naaister uit Knokke,
 die naaide per dag twintig rokken.
 Dat ging niet meer goed,
 dus werd ze met spoed
 verplaatst naar de afdeling sokken.

Dichtvormen

73 Lees de gedichten van tekst 80 – 91 en beantwoord daarna de vragen.

tekst 80

LOEMOEM LAMMOEM LAROEM LAKOEM
 bergamotse pergolas
 boestroem bastroem bestroem bostroem
 arboesti arboesas
 oemoem ammoem aroem akoem
 postolorum postolas
 akroem baroem fakroem faroem
 synagobi syncopas
 oeloem aloem oesdroem nosdroem
 akolasi rabotas
 oeldroes knoeldroes boeldroes moeldroes
 pastellorum crammacas
 oemboem hoemboem zoemboem boemboem
 castranorum castrafas

Hendrik Nicolaas Werkman

tekst 85

Slak

Duizend lichtjaren ver
 glinstert zijn spoor

op de tegels van het tuinpad
 reist hij in een baan om de aarde,

hoogbejaarde astronaut
 op zoutloos dieet, dromend

van een grote stap voorwaarts
 in de regen.

Gerda De Preter

tekst 81

Er was eens een kaasboer in Gouda
 Die zat rond de tafel zijn vrouw na
 Maar zij riep zeer lief:
 "Alles is relatief,
 als ik iets harder loop zit ik jou na.

Alex van der Heiden

tekst 83

Zag ik een bloesem
 die naar haar tak terugkeerde?
 Ach, 't was een vlinder.

Moritake

tekst 86

Hollandse Eenheidsprijzen Maatschappij Amsterdam

Zo Hollands als de erwtensoeep met spek.
 Het volk is één, al zitten er scholieren
 te SMS'en, kletsen met z'n vieren.
 Een kind sproeit roze Fristi in mijn nek.

Bejaarden hebben hier hun vaste stek
 voor stampot, boerenkool met worst, papieren
 servetjes in hun bord tegen het klieren.
 Ook haveremout met basterd is in trek.

Het restaurant heet nu joyeus De Keuken,
 met tegels om de keuken op te leuken.
 Er zijn wel negen soorten vruchtenthee.

Marie en Fientje werden Marthe, Fini
 en het kadetje noemt men een panini.
 Straks moeten we aan de saucisse fumée.

Patty Scholten

tekst 82

Mooie Argentijnse
 Altijd vriendelijk
 Xantippe is ze zeker niet
 In voor- en tegenspoed
 Met blonde Willem
 Aanvullend, altijd

tekst 84

Kat

Lieve kat
 Mijn lieve kat
 Ik hou van jou
 Altijd

- a** Welk gedicht is een naamdicht? Welke naam vormen de eerste letters?
- b** Welk gedicht heeft beginrijm?
- c** Welk gedicht heeft een gebroken rijmschema? Geef het rijmschema van het hele gedicht in letters.
- d** Welk gedicht heeft gepaard rijm? Geef het rijmschema van dat gedicht in letters.
- e** Welk gedicht is een klankdicht?
- f** Welk gedicht is een voorbeeld van nonsenspoëzie? Noem 2 kenmerken van het gedicht waaruit blijkt dat het nonsenspoëzie is.
- g** Welk gedicht is een vrij gedicht? Waarom is dat gedicht een voorbeeld van een vrij gedicht?
- h** Welk gedicht is een haiku?
- i** Welk gedicht is een limerick?
- j** Welk gedicht is een elfje?
- k** Bedenk een andere titel voor het gedicht van tekst 87 Beeld.
- l** Welk gedicht is een sonnet?
- m** Geef het eerste en laatste woord van het tweede kwatrijn, van het octaaf, van de tweede terzine en van het sextet.
- n** Geef het rijmschema van dit sonnet in letters.
- o** Welk gedicht vind je het mooiste? Waarom?

tekst 87

Zusje is niet thuis

Zusje is niet thuis
 Ze ligt in 't ziekenhuis
 Het bed is groot
 De muren bloot
 De vloer is kil
 Men praat er stil
 Gekke geuren
 Bleke kleuren
 Ik wil haar elke dag bezoeken
 Met perziken en koeken

Ed Franck

tekst 89

Ruzie

Altijd zie je weer wat anders
 in de kleuren op 't behang,
 het decor van al je dromen.
 Maar vanavond ben je bang.

Want je luistert ondertussen
 naar de stemmen in het huis.
 Eerst heel zacht en dan weer luider,
 papa is dus eind'lijk thuis.

Even denk je: Hoor ze lachen,
 maar dan lijkt het huilen weer.
 Is dat mams? Waar gaat het over?
 Ruzie! Slapen lukt niet meer.

André Sollie

tekst 88

Beeld

Mensen kun je ontmoeten
 Nooit weer zien, maar toch groeten
 De herinnering blijft in je hoofd
 Tenminste als je erin gelooft
 Geloven in het beeld, het beeld in je
 hoofd

Carmen Nijborg

tekst 90

Olà!

Olà! Olà! Olà!
 Olà Hé ladios
 Olà sol Arium
 Factor zum
 Smeer 'm
 nu maar heel snel.
 Ogà! Ogà Ogà

tekst 91

Liesje leerde Lotje lopen
 langs de lange Lindelaan,
 maar toen Lotje niet wou lopen,
 toen liet Liesje Lotje staan

